

Euroopan unionin
neuvosto

Bryssel, 13. joulukuuta 2022
(OR. en)

15935/22

ELARG 106
COWEB 190
COEST 914

YHTEENVETO ASIAN KÄSITTELYSTÄ

Lähtettäjä: Neuvoston pääsihteeristö

Vastaanottaja: Valtuuskunnat

Asia: Laajentuminen sekä vakautus- ja assosiaatioprosessi
– Neuvoston päätelmät

Valtuuskunnille toimitetaan oheisena neuvoston 13. joulukuuta 2022 hyväksymät neuvoston päätelmät laajentumisesta sekä vakautus- ja assosiaatioprosessista.

NEUVOSTON PÄÄTELMÄT LAAJENTUMISESTA
SEKÄ VAKAUTUS- JA ASSOSIAATIOPROSESSISTA

1. Neuvosto panee merkille komission 12. lokakuuta 2022 antaman tiedonannon EU:n laajentumispolitiikasta ja siihen sisältyvät Montenegroa, Serbiaa, Turkkia, Pohjois-Makedonian tasavaltaa, Albaniaa, Bosnia ja Hertsegovinaa ja Kosovoa* koskevat kertomukset. Tiedonannossa viitataan ensimmäisen kerran Ukrainaan, Moldovan tasavaltaan (jäljempänä Moldova) ja Georgiaan. Venäjän ilman edeltävää provokaatiota käymä perusteeton hyökkäyssota Ukrainaa vastaan ja uusi geopoliittinen todellisuus korostavat EU:n laajentumispolitiikan keskeistä merkitystä maanosamme rauhan, demokratian, vaurauden, turvallisuuden ja vakauden peruspilarina ja strategisena prioriteettina.

2. Neuvosto vahvistaa sitoutumisensa laajentumiseen Eurooppa-neuvostossa 14. ja 15. joulukuuta 2006 saavutetun laajentumista koskevan uuden yksimielisyyden ja kokouksen päätteeksi annettujen neuvoston päätelmien mukaisesti. Neuvosto odottaa jatkossakin kumppanien ottavan vastuuta ja osoittavan uskottavasti sitoutumisensa ja poliittisen tahtonsa siten, että ne panevat täytäntöön tarvittavat uudistukset ja saavat aikaan konkreettista edistymistä perusasioissa. Pysyvät ja peruuttamattomat saavutukset oikeusvaltion, talouden, demokraattisten instituutioiden toiminnan ja julkishallinnon uudistusten aloilla ovat ratkaisevan tärkeitä EU:n jäsenyyden vaatimusten täyttämiseksi, ja ne ovat pitkän aikavälin investointi rauhan, demokratian, vaurauden, turvallisuuden ja vakauden edistämiseen Euroopassa. Neuvosto toistaa, että EU:n keskeisten arvojen ja eurooppalaisen tulevaisuuden omaksuminen ja niihin sitoutuminen on vakaa strateginen valinta, joka on olennainen kaikille EU:n jäseniksi pyrkiville kumppaneille. Osa tätä strategista valintaa on täyden yhdenmukaisuuden saavuttaminen EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kanssa.

* Tämä nimitys ei vaikuta asemaa koskeviin kantoihin, ja se on YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselman 1244/1999 ja Kansainvälisen tuomioistuimen Kosovon itsenäisyysjulistuksesta antaman lausunnon mukainen.

3. Palauttaen mieleen Thessalonikin toimintasuunnitelman sekä Sofian, Zagrebin ja Brdon julistukset neuvosto toistaa EU:n olevan täysin ja varauksettomasti sitoutunut Länsi-Balkanin EU-jäsenyysnäkyymiin. Länsi-Balkanin kumppaneiden ja alueen kansalaisten tulevaisuus on Euroopan unionissa. EU aikoo edelleen lujittaa ja tehostaa panostustaan kaikilla tasoilla tukeakseen alueen poliittista, taloudellista ja sosiaalista muutosprosessia, muun muassa jatkamalla apua, joka perustuu oikeusvaltion rakentamisessa ja sosioekonomisissa uudistuksissa saavutettuun konkreettiseen edistymiseen sekä kumppaneiden valmiuteen noudattaa eurooppalaisia arvoja, sääntöjä ja normeja. Tässä yhteydessä neuvosto odottaa mielenkiinnolla Länsi-Balkanin talous- ja investointisuunnitelman ja vihreän toimintaohjelman ja digitaalistrategian täytäntöönpanon saattamista päätökseen. Ne ovat tärkeitä välineitä sosioekonomisen kuilun kuromisessa umpeen, infrastruktuurin ja yhteyksien parantamisessa sekä alueen vihreän ja digitaalisen siirtymän tukemisessa samalla, kun parannetaan häiriönsietokykyä ja energiaomavaraisuutta. EU on jatkuvasti lisännyt poliittista yhteistyötään Länsi-Balkanin kanssa keskittymällä yhteistä etua koskeviin tärkeisiin aloihin, joita ovat muun muassa muuttoliike, oikeus- ja sisäasiat, talous ja sisämarkkinat, energia-, liikenne- ja digitaalipolitiikka, terveys, pelastuspalvelu, sosiaalipolitiikka, koulutus, tutkimus ja innovointi sekä ulko-, turvallisuus- ja puolustusasiat.

Neuvosto on edelleen sitoutunut laajentamaan tätä hedelmällistä yhteistyötä, mistä ovat osoituksena viimeksi Tiranassa 6. joulukuuta pidetty EU:n ja Länsi-Balkanin huippukokous ja Tiranin julistus, johon kaikki kumppanit yhtyivät.

Turkki on edelleen ehdokasmaa ja keskeinen kumppani monilla yhteisen edun mukaisilla aloilla.

4. Neuvosto palauttaa mieleen Eurooppa-neuvoston 23. kesäkuuta 2022 tekemän historiallisen päätöksen, jolla tunnustettiin Ukrainan ja Moldovan jäsenyysnäkyvät ja myönnettiin niille ehdokasmaan asema. Eurooppa-neuvosto tunnusti myös Georgian jäsenyysnäkyvät ja vahvisti olevansa valmis myöntämään maalle ehdokasmaan aseman, kunhan sen jäsenyyslakemusta koskevassa komission lausunnossa määritellyt ensisijaiset asiat on käsitelty.

5. Ukrainan, Moldovan ja Georgian ja niiden kansalaisten tulevaisuus on Euroopan unionissa.
6. Neuvosto panee merkille **Ukrainan** viime kuukausien vahvan pyrkimyksen täyttää EU:n ehdokasmaan asemaan oikeuttavat tavoitteet. Neuvosto on tyytyväinen Ukrainan uudistuspyrkimykseen näinä vaikeina aikoina ja kannustaa maata jatkamaan tällä tiellä ja täyttämään sen jäsenysshakemusta koskevassa komission lausunnossa täsmennetyt edellytykset, jotta se voi edetä kohti tulevaa EU-jäsenyyttä.

Syyskuussa 2022 kahdeksatta kertaa kokoontunut EU-Ukraina-assosiaationeuvosto tunnusti Ukrainan tähän mennessä saavuttaman merkittävän edistymisen uudistusprosessissa, pani merkille Ukrainan komission lausuntoon sisältyvien toimien toteuttamisesta laatiman toimintasuunnitelman ja korosti täysimääräisen ja tehokkaan täytäntöönpanon merkitystä.

Neuvosto pyytää komissiota laatimaan etenemissuunnitelman, jossa hahmotellaan seuraavat vaiheet Ukrainan EU:n sisämarkkinoille pääsyn helpottamiseksi, hyödyntäen assosiaatiosopimuksen ja Ukrainan kanssa muodostetun pitkälle menevän ja laaja-alaisen vapaakauppa-alueen koko potentiaalia.

7. Neuvosto panee merkille **Moldovan** huomattavat ponnistelut ehdokasmaan asemaan oikeuttavien tavoitteiden saavuttamiseksi ja kannustaa sitä jatkamaan uudistusohjelmaa ja täyttämään sen jäsenysshakemusta koskevassa komission lausunnossa täsmennetyt edellytykset, jotta se voi edetä kohti tulevaa EU-jäsenyyttä. Neuvosto korostaa EU:n alakohtaisen yhteistyön syventämistä Moldovan kanssa ja maan yhdentymistä EU:n sisämarkkinoihin Moldovan ja EU:n pitkälle menevän ja laaja-alaisen vapaakauppa-alueen täytäntöönpanon tehostamisen pohjalta. Neuvosto odottaa, että EU:n ja Moldovan tasavallan assosiaationeuvoston seitsemäs kokous järjestettäisiin mahdollisimman pian.

8. Neuvosto panee merkille **Georgian** uudistusprosessissaan toteuttamat tärkeät toimet, joita korostettiin myös EU-Georgia-assosiaationeuvoston seitsemännessä kokouksessa syyskuussa 2022. Neuvosto kannustaa Georgiaa jatkamaan uudistuksiaan ja käsittelemään kaikki sen jäsenyyshakemusta koskevassa komission lausunnossa määritellyt ensisijaiset asiat, jotta sille voidaan myöntää ehdokasmaan asema. Neuvosto korostaa EU:n alakohtaisen yhteistyön syventämistä Georgian kanssa Georgian ja EU:n pitkälle menevän ja laaja-alaisen vapaakauppa-alueen täytäntöönpanon tehostamisen pohjalta.
9. Neuvosto muistuttaa, että komissiota on pyydetty raportoimaan neuvostolle jäsenyyshakemuksia koskevissa komission lausunnoissa mainittujen ehtojen täyttämistä osana tavanomaista laajentumispakettiaan vuonna 2023. Neuvosto panee merkille komission aikeen toimittaa keväällä 2023 selvitys, tämän kuitenkin rajoittamatta mainittua kattavaa säännöllistä raportointia.
10. Neuvosto vahvistaa aiemmin antamiensa päätelmien mukaisesti sekä Kööpenhaminan poliittisten arviointiperusteiden ja EU:n ja Länsi-Balkanin maiden suhteiden yhteisenä kehyksenä toimivan vakautus- ja assosiaatioprosessin puitteissa, että on tarpeen noudattaa laajentumista koskevan vuoden 2006 uuden yksimielisyyden mukaista oikeudenmukaista ja tiukkaa ehdollisuutta ja maan omien ansioiden periaatetta. Tässä yhteydessä neuvosto painottaa sitä, että on tärkeää varmistaa, että EU voi pitää yllä ja syventää omaa kehitystään sekä valmiuksiaan integroida uusia jäseniä. Neuvosto on tyytyväinen, että tarkistettua laajentumismenetelmää sovelletaan nyt neljään liittymisneuvotteluja käyvään maahan eli Montenegroon, Serbiaan, Albaniaan ja Pohjois-Makedoniaan. Liittymisprosessissa keskitytään nyt perustavanlaatuisiin uudistuksiin, ja siitä tulee ennakoitavampi sekä objektiivisiin kriteereihin, tiukkaan positiiviseen ja negatiiviseen ehdollisuuteen ja perääntymismahdollisuuteen perustuva prosessi. Neuvosto odottaa laajentumismenetelmästä saatavaa täyttä hyötyä, erityisesti vaiheittaista osallistumista EU:n politiikkoihin, markkinoihin ja ohjelmiin tasapuoliset toimintaedellytykset varmistaen ja edellyttäen, että keskeisissä uudistuksissa edistytään.

11. Palauttaen mieleen kesäkuussa 2022 annetut Eurooppa-neuvoston päätelmät neuvosto kannustaa edistämään Euroopan unionin ja kumppaneiden välistä asteittaista yhdentymistä jo laajentumisprosessin aikana peruutettavissa olevalla ja ansioihin perustuvalla tavalla. Neuvosto on tyytyväinen tarkistetun laajentumismenetelmän mukaisesti tältä osin jo toteutettuihin alakohtaisiin toimenpiteisiin. Tässä yhteydessä neuvosto panee merkille nykyisten ja mahdollisten yhdentymistoimenpiteiden kartoituksen ja odottaa kiinnostuneena näiden toimenpiteiden täytäntöönpanosta esitettävien ehdotusten tarkastelua erityisesti yhteistä etua koskevilla aloilla.
12. Neuvosto panee merkille kumppanien parhaillaan toteuttamien uudistuspyrkimysten yleistilanteen ja korostaa, että niiden on ehdottoman tärkeää keskittyä **perustavanlaatuisiin uudistuksiin** useiden jatkuvien rakenteellisten puutteiden korjaamiseksi oikeusvaltion, perusoikeuksien, kuten sananvapauden ja tiedotusvälineiden vapauden, sekä demokraattisten instituutioiden vahvistamisen, julkishallinnon uudistamisen ja taloudellisten arviointiperusteiden aloilla. Selkeä ja jatkuva näyttö uudistusten toteuttamisesta ja **konkreettisista tuloksista** näillä keskeisillä aloilla on edelleen olennaista ja määrittää tahdin liittymisneuvottelujen yleiselle etenemiselle.
13. Neuvosto toistaa, että **oikeusvaltio** on yksi niistä arvoista, joille EU perustuu, ja on ratkaisevan tärkeä näkökohta demokraattisessa muutoksessa, joka muodostaa sekä laajentumisprosessin että vakautus- ja assosiaatioprosessin ytimen, ja on keskeinen arviointiperuste mitattaessa edistymistä kohti EU:n jäsenyyttä. Sen vuoksi on olennaisen tärkeää, että kumppanien edistyminen tällä alalla on vakaata, konkreettista ja peruuttamatonta. Neuvosto pitää myönteisenä muutamien kumppaneiden edistymistä tällä ratkaisevalla alalla, mutta panee erittäin huolestuneena merkille, että ilmoitetut yleiset puutteet vahvistavat tämän olevan yksi keskeisistä haasteista. Uskottavan edistymisen puuttuminen on edelleen yhteydessä aidon poliittisen tahdon puutteeseen, puutteisiin oikeuslaitoksen toiminnassa ja riippumattomuudessa sekä laajalle levinneeseen korruptioon ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen: kaikki nämä ovat toistuvia ja keskeisiä huolenaiheita, joihin on puututtava ensisijaisesti. Tarkistetun laajentumismenetelmän mukaisesti korruptiontorjuntapolitiikkaa valtavirtaistetaan keskittymällä vahvasti asiaa koskeviin lukuihin ja kokonaisuuksiin. Neuvosto kehottaa kaikkia kumppaneita tehostamaan toimiaan erityisesti julkisissa hankinnoissa, joka on yksi korruptiolle altteimmista aloista.

14. Neuvosto panee huolestuneena merkille, että useimmat viime vuonna raportoidut puutteet **perusoikeuksien** suojelun alalla ovat edelleen suurelta osin olemassa ja että tilanne on joissakin tapauksissa jopa huonontunut. Vaikka politiikkakehystä pannaan asteittain täytäntöön erityisesti syrjinnän ja sukupuoleen perustuvan väkivallan torjumisen osalta, systeemisiä puutteita on edelleen. Puutteiden korjaamiseksi tarvitaan kiireellisesti uskottavia ja todellisia toimenpiteitä, joihin kuuluu asianmukainen täytäntöönpano. Voimassa olevaa lainsäädäntöä on myös noudatettava käytännössä. Erityistä huolta aiheuttavat puutteet, jotka liittyvät lasten oikeuksiin sekä vähemmistöihin kuuluvien ja haavoittuvassa asemassa olevien henkilöiden, kuten romanien, vammaisten henkilöiden, **hlbti**-henkilöiden (homojen, lesbojen, biseksuaalien, transihmisten ja intersukupuolisten) ja kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden, oikeuksiin ja syrjimättömään kohteluun. Sukupuolten tasa-arvosta neuvosto toistaa, että on varmistettava naisten ja lasten vaikutusmahdollisuuksien lisääminen ja heidän perusoikeuksiensa täysimääräinen toteutuminen. Demokraattisen yhteiskunnan peruspilareita eli **sananvapautta, tiedotusvälineiden vapautta ja moniarvoisuutta** koskeva tilanne on edelleen erittäin huolestuttava. Edistymisen on raportoitu olleen vähäistä tai sitä ei ole tapahtunut lainkaan, ja yhdessä tapauksessa on jopa pahasti taannuttu. Tiedotusvälineisiin, toimittajiin ja muihin media-alan toimijoihin kohdistuvat uhkaukset, pelottelu ja hyökkäykset on tutkittava ja niihin on puututtava päättäväisesti. Moniarvoisuuden, tiedotusvälineiden valvontaelinten riippumattomuuden ja tiedotusvälineiden rahoituksen avoimuuden varmistaminen on myös tarpeen, jotta voidaan turvata tiedotusvälineiden riippumattomuus ja estää aiheeton itsesensuuriin yllyttäminen.
15. **Julkishallinnon uudistus** on edelleen keskeinen yleinen haaste. Neuvosto on tyytyväinen esimerkkeihin myönteisistä uudistuksista muun muassa digitaalisten palvelujen tarjoamisessa, mutta toteaa, että on tarpeen purkaa politisointia ja lisätä vastuuvollisuutta ja ammattimaisuutta kaikilla tasoilla. Tämä on tärkeää reagoivan, tehokkaan ja vastuullisen hallinnon varmistamiseksi.

16. **Demokraattisten instituutioiden asianmukainen toiminta ja riippumattomuus** ovat olennaisia hyvin toimivien demokratioiden osatekijöitä sekä keskeisiä ehtoja EU:hun liittymiselle. Tämä on edelleen kiireellinen haaste useimmille kumppaneille. Neuvosto toteaa erittäin huolestuneena, että aidon poliittisen tahdon puuttuminen on edelleen pääasiallinen syy sille, että merkittävää edistymistä ei ole tapahtunut. Voimakas poliittinen polarisoituminen ja puolueiden välisen vuoropuhelun puute haittaavat demokraattisten järjestelmien ja niiden instituutioiden moitteetonta toimintaa ja vaarantavat sen. Neuvosto toteaa, että osallistavamman ja rakentavamman poliittisen vuoropuhelun lisäksi on tärkeää antaa kansalaisjärjestöille mahdollisuus toimia vapaasti ja osallistua päätöksentekoon osallistavalla ja merkityksellisellä tavalla. Neuvosto muistuttaa, että edistyminen tällä alalla liittyy myös tosiasialliseen edistymiseen muilla perustavanlaatuisilla aloilla, erityisesti oikeusvaltion alalla.
17. Neuvosto suhtautuu myönteisesti ja yhtyy komission analyysiin **taloudellisten arviointiperusteiden** osalta. Neuvosto korostaa, että rakenneuudistuksia on nopeutettava, jotta voidaan edistää kestävää elpymistä ja varmistaa EU-jäsenyyttä koskevien taloudellisten kriteerien täytyminen. Venäjän hyökättyä Ukrainaan on entistään tärkeämpää vähentää alttiutta ulkoisille häiriöille ja lisätä elintarviketurvaa ja energiavarmuutta. Korkea köyhyysaste on edelleen kaikkien kumppanien ongelmana, mikä korostaa tarvetta tehostaa sosiaalisen suojelun järjestelmiä ja kohdennettuja sosiaalimenoja. EU toistaa sitoutuneensa jatkamaan yhteistyötä ja avunantoa erityisesti parantamalla Länsi-Balkanin kumppaneiden selviytymiskykyä ja lisäämällä niiden osallistumista EU:n toimenpiteisiin Venäjän Ukrainaan kohdistaman hyökkäyssodan kielteisten vaikutusten lieventämiseksi erityisesti elintarviketurvan, energiavarmuuden ja kyberuhkien kaltaisilla keskeisillä aloilla. EU:n Länsi-Balkanille myöntämä energiatukipaketti on erityisen tärkeä, sillä se auttaa lievittämään energiakriisin välittömiä seurauksia kaikkein heikoimmassa asemassa olevien keskuudessa ja edistää samalla energiasiirtymää ja energialähteiden monipuolistamista.
- EU tukee edelleen kumppaneitaan ja avustaa erityisesti niitä, jotka ovat mukauttaneet politiikkansa täysin EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan.

18. Kilpailukyvyyn ja liiketoimintaympäristön parantaminen ja alueellisen taloudellisen yhdentymisen syventäminen lisääisivät merkittävästi kumppaneiden talouskasvua ja houkuttelevuutta investointikohteina. Länsi-Balkanin kumppaneiden kannalta **Länsi-Balkanin yhteisten alueellisten markkinoiden** toteutuminen on erityisen tärkeää. Neuvosto toistaa, että uudistusten toteuttaminen muilla perustavanlaatuisilla aloilla on edelleen olennaista talouden elpymisen ja kehityksen kannalta, ja talouksia hyödyttävät myös pyrkimykset torjua korruptiota, kehittää oikeusvaltiota, lisätä avoimuutta ja vahvistaa instituutioita ja työmarkkinaosapuolten vuoropuhelua. Tässä yhteydessä neuvosto korostaa, että kaikkien investointien täysi avoimuus on tärkeää, erityisesti jos niihin liittyy julkisia hankintamenettelyjä. Kumppaneiden taloudellisen potentiaalin hyödyntäminen vaatii edelleen myös talouden uudistusohjelmissa ja yhdessä EU:n jäsenvaltioiden kanssa hyväksytyissä toimintaohjeissa määriteltyjen uudistusten toteuttamista. Toimia julkisen talouden vakauden varmistamiseksi ja määrärahojen kohdentamiseksi kasvusuuntautuneempiin rakenteisiin olisi jatkettava muun muassa edistämällä ratkaisevan tärkeää vihreää ja digitaalista siirtymää sekä inhimillisen pääoman kehittämistä.
19. **Vihreä toimintaohjelma ja kestävät yhteydet** ovat avain kestävään ja tulevaisuuden vaatimukset huomioon ottavaan elpymiseen. Se hyödyttää niin yrityksiä kuin kansalaisiakin. Neuvosto toistaa, että on ratkaisevan tärkeää jatkaa toimia ilmastonmuutoksen torjumiseksi EU:n ilmastotavoitteiden mukaisesti, nopeuttaa lainsäädännön yhdenmukaistamista EU:n säännösten kanssa ja tehostaa täytäntöönpanoa siirryttäessä ilmastoneutraaliin, sopeutumiskykyiseen, kestävään, kiertoon perustuvaan ja resurssitehokkaaseen talouteen.
20. Neuvosto rohkaisee kumppaneita panemaan talouden uudistusohjelmiensa perusteella täytäntöön kaikki toimenpiteet, jotka sisältyvät EU:n sekä Länsi-Balkanin ja Turkin välillä 24. toukokuuta 2022 käydyn talous- ja rahoitusalan vuoropuhelun yhteisiin päätelmiin. Neuvosto muistuttaa, että EU on edelleen Länsi-Balkanin ja Turkin selvästi tärkein taloudellinen kumppani.

21. **Hyvät naapuruussuhteet ja alueellinen yhteistyö** ovat edelleen laajentumisprosessin ja vakautus- ja assosiaatioprosessin keskeisiä osatekijöitä. Neuvosto suhtautuu myönteisesti edistymiseen ja toteaa jälleen, miten merkittävää alueellinen yhteistyö on. Edelleen on ratkaisevan tärkeää perustaa **Länsi-Balkanin yhteiset alueelliset markkinat**, jotka ovat avoimet ja osallistavat ja perustuvat EU:n sääntöihin ja normeihin, jotta alueen ja talous- ja investointisuunnitelman tarjoamat mahdollisuudet voidaan hyödyntää täysimääräisesti. Markkinat ovat ensiaskel kohti yhdentymistä EU:n sisämarkkinoihin. Neuvosto on tyytyväinen viimeaikaisiin sopimuksiin, jotka koskevat liikkumisvapautta henkilökortin esittämällä, korkeakoulututkintojen tunnustamista sekä lääkäreiden, hammaslääkäreiden ja arkkitehtien ammattipätevyyden tunnustamista.
22. Tarvitaan edelleen määrätietoisia toimia, joilla edistetään **sovintoa ja alueellista vakautta**, mukaan luettuina lopulliset ratkaisut kumppaneiden kahdenvälisiin kiistoihin ja avoinna oleviin kysymyksiin, joita niillä on menneisyyden perintönä, sekä ratkaisematta oleviin kadonneiden henkilöiden tapauksiin ja sotarikoskysymyksiin noudattaen kansainvälistä oikeutta ja vakiintuneita periaatteita seuraantokysymyksiä koskeva sopimus mukaan lukien. Neuvosto toistaa, että minkään osapuolen kansanmurhan kieltämiselle, provosoivalle kielenkäytölle tai sotarikollisten ihannoinnille ei ole sijaa. On pidättäydyttävä kannanotoista ja toimista, jotka heikentävät hyviä naapuruussuhteita ja riitojen rauhanomaista ratkaisemista. Voimassa olevat kahdenväliset sopimukset, mukaan lukien Pohjois-Makedonian ja Kreikan välinen Prespan sopimus sekä Pohjois-Makedonian ja Bulgarian välinen ystävyyttä, hyvää naapuruutta ja yhteistyötä koskeva sopimus, on pantava vilpittömässä mielessä täytäntöön.

23. Kun otetaan huomioon Venäjän hyökkäyssota Ukrainaa vastaan, neuvosto painottaa vahvasti pitävänsä tärkeinä yhteistyön syventämistä ulkopoliittisissa kysymyksissä sekä unionin odotuksia siitä, että kumppanit mukauttavat politiikkansa **EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan**. Se on keskeinen osa EU:n yhdentymisprosessia ja vahva osoitus kumppanien strategisesta valinnasta ja asemasta arvoyhteisössä. Tämä koskee erityisesti asioita, joissa on kyse merkittävistä yhteisistä eduista, kuten rajoittavat toimenpiteet tässä kriittisessä geopoliittisessa tilanteessa. Neuvosto suhtautuu sen vuoksi myönteisesti siihen, että useimmat kumppanit ovat päättäväisesti mukauttaneet politiikkaansa. Samalla se kehottaa kumppaneita, jotka eivät ole vielä ryhtyneet mukautuksiin, ryhtymään siihen määrätietoisesti myös rajoittavien toimenpiteiden osalta ja välttämään toimia, jotka ovat vastoin niiden ilmoittamaa tavoitetta EU:hun liittymisestä. On ensiarvoisen tärkeää estää Venäjän Ukrainaa vastaan aloittaman hyökkäyssodan johdosta määrättyjen EU:n rajoittavien toimenpiteiden kiertäminen.

Hybridiuhat ovat lisääntyneet entisestään Venäjän hyökättyä Ukrainaan. Tiedon manipuloinnilla ja disinformaatiolla pyritään kyseenalaistamaan EU:n uskottavuus, heikentämään kansalaisten luottamusta demokraattisiin instituutioihin ja syventämään polarisoitumista ja etnisiä jakolinjoja. Neuvosto palauttaa mieleen kumppaneiden kanssa tekemänsä tiiviimmän yhteistyön hybridiuhkien torjumiseksi, erityisesti kyberresilienssin ja -turvallisuuden osalta, mukaan lukien kriittisen infrastruktuurin sekä elintarviketurvan ja energiavarmuuden suojele. EU aikoo edelleen syventää tätä yhteistyötä ja lisätä tukeaan kumppaneille. Tässä yhteydessä ratkaiseva merkitys on **strategisella viestinnällä** ja tiedonmanipuloinnin torjunnalla. Neuvosto kehottaa kaikkia kumppaneita viestimään selkeästi eduista ja velvoitteista niiden pyrkiessä EU:n jäseniksi sekä omasta sitoutumisestaan EU:n arvoihin ja niihin liittyviin välttämättömiin uudistuksiin.

24. Terrorismi, radikalisoituminen ja järjestäytynyt rikollisuus ovat edelleen vakavia turvallisuushkia EU:lle ja kaikille kumppaneille. Eurooppa-neuvoston ja neuvoston aiempien päätelmien mukaisesti neuvosto toistaa pitävänsä tärkeänä **terrorismin torjumiseksi** tehtävän yhteistyön jatkamista ja tehostamista, erityisesti radikalisoitumisen – olipa se uskonnollista, etnis-kansallismielistä tai poliittista – ehkäisyn ja torjunnan alalla, jolla lisätoimia tarvitaan. Neuvosto panee merkille joitakin myönteisiä tuloksia, mutta toteaa, että **järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa** tarvitaan lisätoimia ja selkeää näyttöä lopullisista tuomioista sekä rikollisen omaisuuden takavarikoinnista ja menetetyksi tuomitsemisesta. Neuvosto korostaa, että kaikkien kumppaneiden on ryhdyttävä päättäväisiin ja välittömiin toimiin rikollisuuden torjumiseksi ja **korruption** kitkemiseksi, koska merkittävien tulosten yleinen puute lisää taantumisen riskiä ja rankaisemattomuuden ja eriarvoisuuden tunnetta. Olisi lopetettava viipymättä kaikki toimenpiteet, jotka voisivat vaarantaa lainsäädännön mukauttamisen EU:n säännöstöön ja politiikkoihin, mukaan lukien EU:n menettelyt ja toimenpiteet rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseksi, tai vaikeuttaa sitä.
25. **Laiton muuttoliike** on edelleen keskeinen haaste, ja muuttajien salakuljetuksen ja ihmiskaupan torjunta säilyvät tärkeinä prioriteetteina. Jatkuva yhteistyö ja koordinointi Länsi-Balkanin reitin varrella sijaitsevien kumppaneiden kanssa sekä EU:n ja Turkin julkilausuman täysimääräinen ja syrjimätön täytäntöönpano ovat edelleen tarpeen. Neuvosto kiittää Länsi-Balkanin kumppaneita yleisesti rakentavasta yhteistyöstä ja jatkuvista toimista ja Turkia erittäin suuren pakolaisväestön vastaanottamisesta. Neuvosto korostaa myös, että kumppanien on ratkaisevan tärkeää yhdenmukaistaa viisumipolitiikkansa EU:n viisumipolitiikan kanssa ja noudattaa kiireellisesti EU:n luetteloa niistä kolmansista maista, joilta vaaditaan viisumi.
26. Neuvosto muistuttaa, että EU myöntää laajentumisprosessiin sekä vakautus- ja assosiaatioprosessiin jatkuvasti merkittävää **rahoitustukea ja teknistä apua** erityisesti liittymistä valmistelevasta tukivälineestä (IPA). Neuvosto korostaa olemassa olevien instituutionaalisten rakenteiden kehittämisvälineiden, kuten twinning-toiminnan ja TAIEX-ohjelman merkitystä, jotta kaikkien kumppanien julkishallinnoille voidaan tarjota kohdennettua tukea.

LAAJENTUMINEN

MONTENEGRO

27. Neuvosto on tyytyväinen tähänastiseen yleiseen edistymiseen liittymisneuvotteluissa: kaikki 33 tarkasteltua lukua on avattu ja kolme suljettu toistaiseksi. Edistyminen liittymisneuvotteluissa ja muiden lukujen sulkeminen toistaiseksi edellyttävät ensisijaisesti, että **23 ja 24 luvuissa asetetut oikeusvaltiota koskevat välitavoitteet saavutetaan**. Kuten neuvottelukehyksessä todetaan, näissä luvuissa eteneminen on ratkaisevan tärkeää ja määrää jatkossakin liittymisneuvottelujen yleisen vauhdin.

Neuvosto on huolissaan poliittisesta ja hallituksen epävakaudesta, joka on hidastanut liittymisneuvotteluita. Huolta aiheuttaa myös parlamentin päätös muuttaa puhemiehen oikeuksia hyväksymällä lainsäädäntöä kiireellisessä menettelyssä ja korostaa, että kaikkien säädösten on oltava perustuslain mukaisia. Neuvosto kehottaa Montenegron kaikkia poliittisia toimijoita osoittamaan vastuullisuutta ja korjaamaan polarisoituneen tilanteen. Se kehottaa niitä pidättymään kaikista toimista, jotka voisivat entisestään syventää institutionaalista kriisiä ja heikentää maan demokraattisia instituutioita. Montenegron poliittisten sidosryhmien olisi rakennettava yhteisymmärrystä, jotta voidaan palauttaa demokraattisten instituutioiden ja hallinnon toimivuus. Tämä on välttämätöntä, jotta Montenegro voi saavuttaa EU:hun yhdentymistä koskevan keskeisen tavoitteensa. Neuvosto pitää seuraavia tärkeimpinä ja kiireellisimpinä uudistuksina, joihin Montenegron tulisi ryhtyä.

28. Neuvosto muistuttaa, että on kiireellisesti palautettava tärkeimpien oikeuselinten toiminta ja uskottavuus, erityisesti kesken oleva perustuslakituomioistuimen nimitysprosessi, ja käynnistettävä uudelleen tärkeät oikeuslaitoksen uudistukset. Keskeisten instituutioiden, erityisesti oikeuslaitoksen, riippumattomuutta on vahvistettava. Neuvosto korostaa, että demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) suositusten mukainen vaaliuudistus on edelleen ratkaisevan tärkeä demokraattisen kehityksen vahvistamiseksi. Neuvosto kannustaa Montenegroa tehostamaan toimiaan erityisesti **sananvapauden ja tiedotusvälineiden vapauden sekä korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumisen** kaltaisilla kriittisillä aloilla. Neuvosto panee merkille saavutetun edistyksen mutta korostaa, että Montenegron on saatava aikaan näkyviä tuloksia tutkinnassa, syytetoimissa, lopullisissa tuomioissa sekä rikosyhödyn takavarikoinnissa ja menetetyksi tuomitsemisessa.
- Neuvosto kehottaa Montenegroa myös lopettamaan viipymättä kaikki järjestelmät tai toimenpiteet, jotka voisivat vaarantaa lainsäädännön mukauttamisen EU:n säännöstöön ja politiikkoihin tai vaikeuttaa sitä.
29. **Talou uudistusten** osalta neuvosto panee merkille talouden voimakkaan elpymisen ja vakaan kasvun sekä kunnianhimoiset finanssipoliittiset uudistusohjelmat, joilla pyritään tukemaan pandemian jälkeistä elpymistä, ja muita toimenpiteitä, joilla kevennetään kotitalouksien taakkaa energian ja elintarvikkeiden hintojen noustessa. Neuvosto kannustaa Montenegroa toteuttamaan rakenneuudistuksia, vähentämään julkista velkaa ja jatkamaan pyrkimyksiään julkisen talouden ohjausjärjestelmän ja avoimuuden vahvistamiseksi.
30. Neuvosto arvostaa Montenegron jatkuvaa rakentavaa sitoutumista **alueellisen yhteistyön ja hyvien naapuruussuhteiden** edistämiseen entisestään.
31. Neuvosto kiittää Montenegroa painokkaasti sen johdonmukaisesta yhteistyöstä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja erityisesti siitä, että se on jatkanut vakaasti ja pitkäaikaisesti politiikkansa täysipainoista mukauttamista **EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan**, myös EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin. Se on vahva osoitus Montenegron strategisesta sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Se on myös tyytyväinen Montenegron jatkuvaan aktiiviseen osallistumiseen **yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan** alan EU-operaatioihin.

SERBIA

32. EU panee tyytyväisenä merkille liittymisneuvotteluissa saavutetun **yleisen edistymisen**. Neuvotteluissa on tähän mennessä avattu 22 lukua yhteensä 35 luvusta, ja kaksi lukua on suljettu toistaiseksi. Oikeusvaltiota ja perusoikeuksia koskevat uudistukset on kuitenkin saatava jälleen vauhtiin. Neuvosto korostaa edelleen, että kuten neuvottelukehyksessä todetaan, edistyminen näillä aloilla ja Serbian ja Kosovon välisten suhteiden normalisoinnissa on edelleen olennaista ja määrää jatkossakin koko liittymisneuvottelujen vauhdin.
33. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Serbian uusi hallitus vahvisti EU:hun yhdentymisen strategiseksi tavoitteekseen, mutta korostaa, että myös toimia on toteutettava. Erityisesti Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan yhteydessä neuvosto odottaa Serbian osoittavan varauksettoman sitoutumisensa EU:hun ja puolustavan yhteisiä periaatteitamme ja arvojamme. Neuvosto kehottaa myös Serbian viranomaisia viestimään objektiivisesti ja yksiselitteisesti EU:sta ja osallistumaan aktiivisesti kaikenlaisen disinformaation ja ulkomaisen tiedonmanipuloinnin estämiseen ja siihen puuttumiseen kaikissa tiedotuskanavissa.
34. Neuvosto panee merkille Serbian edistymisen joillakin oikeusvaltion aloilla, mutta myös yleisesti vähäisen edistymisen ja jatkuvat viivästykset useilla muilla aloilla. Neuvosto kehottaa Serbiaa osoittamaan poliittista tahtoa vauhdittaa enemmän uudistuksia sekä saamaan aikaan konkreettisia tuloksia **perustavanlaatuisilla aloilla**. Neuvosto pitää seuraavia tärkeimpinä ja kiireellisimpinä uudistuksina, joihin Serbian tulisi ryhtyä.
35. Serbian olisi keskityttävä lukujen 23 ja 24 välitavoitteiden täyttämiseen, myös panemalla täytäntöön näiden lukujen tarkistetut toimintasuunnitelmat. Neuvosto on tyytyväinen oikeuslaitoksen riippumattomuuden vahvistamiseen tähtäävien perustuslakimuutosten hyväksymiseen onnistuneesti ja korostaa jatkuvan täytäntöönpanon tärkeyttä. Lisäksi oikeuslaitoksen riippumattomuutta ja yleistä tehokkuutta on parannettava. Neuvosto korostaa, että Serbian on osoitettava poliittista tahtoa ja tehostettava toimiaan korruption torjumiseksi. Serbian on myös saatava aikaan konkreettisia tuloksia ja vakuuttavaa näyttöä tehokkaiden tutkinta- ja syytetoimien sekä lopullisten tuomioiden ja rikoksella hankittujen varojen takavarikoinnin ja menetetyksi tuomitsemisen suhteen, erityisesti vakavaan ja järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien tapausten yhteydessä.

36. Neuvosto kehottaa Serbiaa tosiasiallisesti toteuttamaan mediastrategiaan liittyvän toimintasuunnitelmansa ensisijaisena asiana mediastrategian tavoitteiden kirjainta ja henkeä noudattaen. Neuvosto toistaa syvän huolensa siitä, ettei **sananvapauden ja tiedotusvälineiden riippumattomuuden** yleisen ympäristön parantamisessa ole edistytty, mikä heikentää myös äänestäjien mahdollisuutta tehdä tietoon perustuvia valintoja äänestyskäyttäytymisessään. Se kehottaa Serbiaa käsittelemään näitä vakavia huolenaiheita kiireellisesti.
37. Serbian on edelleen kiinnitettävä erityistä huomiota **perusoikeuksien** täysimääräiseen kunnioittamiseen, mukaan lukien heikoimmassa asemassa olevien ryhmien suojelu, sekä vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden syrjimättömään kohteluun kaikkialla Serbiassa. Kansallisiin vähemmistöihin kuuluvien henkilöiden oikeuksien tosiasiallisessa toteutumisessa on edelleen tapahduttava konkreettista parannusta, etenkin koulutuksessa, vähemmistökielten käytössä sekä media- ja uskonnollisten palvelujen saatavuudessa vähemmistökielillä. Prioriteettina on edelleen viharikosten tutkinnan ja niistä tuomitsemisen aktiivinen jatkaminen. Hlbt-henkilöiden oikeuksien, kuten kokoontumis- ja sananvapauden, puolustaminen edellyttää myös lisäparannuksia, mistä on osoituksena Serbian viranomaisten toiminta vuoden 2022 EuroPride-tapahtuman yhteydessä. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että tapahtuma lopulta järjestettiin eikä merkittäviä välikohtauksia tapahtunut.
38. Neuvosto korostaa, että **demokraattisten instituutioiden** asianmukainen **toiminta** on taattava. Neuvosto panee merkille, että Serbia käsitteli joitakin Etyjin/ODIHR:n pitkäaikaisia suosituksia ennen vuonna 2022 pidettyjä presidentinvaaleja ja ennen aikaisia parlamenttivaaleja, ja on tyytyväinen siihen, että kaikki poliittiset voimat osallistuivat vaaleihin. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että perusvapauksia kunnioitettiin laajalti vaalikampanjoinnin aikana, mutta panee merkille ehdokkaiden eriarvoiset kilpailuolosuhteet. Neuvosto kehottaa Serbian uutta hallitusta ryhtymään nopeisiin ja määrätietoisiin toimiin toteuttaakseen pitkällisen vaaliprosessin vuoksi viivästyneet uudistukset.

39. Neuvosto painottaa edelleen mielekästä alueellista yhteistyötä maan sisäisessä **sotarikosten** käsittelyssä, edelleen kadonneina olevien henkilöiden tapausten ratkaisemista ja täysipainoista yhteistyötä kansainvälisiä rikostuomioistuimia koskevan mekanismin kanssa sekä sen tuomioiden ja päätösten täysimääräistä hyväksymistä ja täytäntöönpanoa kiireellisenä asiana. Tuomittuja sotarikollisia tai heidän rikostensa ihannointia tai kieltämistä ei saisi tukea eikä antaa näille julkista tilaa.
40. **Talou uudistusten** osalta neuvosto panee tyytyväisenä merkille jatkuvan edistymisen toimivan markkinatalouden kehittämisessä. Neuvosto kannustaa Serbiaa nopeuttamaan julkishallinnon ja valtionyritysten rakenteellisia uudistuksia ja keskittymään erityisesti energia-alan valtio-omisteisiin yrityksiin. Neuvosto toteaa, että Serbia on säilyttänyt valmiustason täyttääkseen temaattisen kokonaisuuden 3 (kilpailukyky ja osallistava kasvu) avaamisedellytykset, ja jatkaa pyrkimysten arviointia.
41. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille Serbian tuen Yhdistyneiden kansakuntien yleiskokouksen päätöslauselmille, jotka on hyväksytty vastauksena Venäjän hyökkäyssotaan Ukrainaa vastaan, sekä muut asiaankuuluvat toimet. Se pitää kuitenkin erittäin valitettavana Serbian taantumista politiikkansa mukauttamisessa **EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan**, erityisesti sitä, että Serbia ei ole yhtynyt EU:n Venäjälle ja Valko-Venäjälle asettamiin pakotteisiin, sekä sen ulkopoliittisia toimia, jotka ovat ristiriidassa EU:n yhteisen lähestymistavan kanssa. Neuvosto korostaa odottavansa, että Serbia täyttää neuvottelukehyksessä tekemänsä sitoumuksen ja vauhdittaa ensisijaisena toimena politiikkansa mukauttamista EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan kantoihin ja rajoittaviin toimenpiteisiin. Neuvosto on tyytyväinen Serbian jatkuvaan aktiiviseen osallistumiseen ja tärkeään panokseen **yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan** alan EU-operaatioihin.
42. Neuvosto korostaa, että Serbian on täytettävä sitoumuksensa EU:n viisumipolitiikan noudattamisesta. Neuvosto on tyytyväinen Serbian myönteisiin toimiin sitoumuksensa täyttämiseksi, mutta korostaa, että tällä alalla on jatkettava toimia erityisesti niiden kolmansien maiden osalta, jotka muodostavat EU:lle laitonta muuttoliikettä koskevan tai turvallisuusriskin.

43. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että EU:n tuella käytävää **vuoropuhelua** on jatkettu, ja se antaa kiitosta korkealle edustajalle ja Belgradin ja Pristinan välistä vuoropuhelua ja muita Länsi-Balkanin alueellisia kysymyksiä varten nimitetyille EU:n erityisedustajalle näiden sitoutuneisuudesta. Neuvosto odottaa Serbian osallistuvan EU:n tuella käytävään vuoropuheluun vilpittömässä mielessä ja kompromissihengessä, jotta saadaan viipymättä aikaan kokonaisvaltainen oikeudellisesti velvoittava sopimus Kosovon kanssa suhteiden normalisoinnista kansainvälisen oikeuden ja EU:n säännösten mukaisesti. Tässä sopimuksessa olisi käsiteltävä kaikkia avoinna olevia kysymyksiä ja edistettävä alueellista vakautta. Tämä on ratkaisevan tärkeää, jotta Serbia ja Kosovo voisivat kumpikin edetä kohti EU-jäsenyyttä. Neuvosto toistaa odottavansa vahvasti, että kaikkia aiempia sopimuksia noudatetaan täysimääräisesti ja ne pannaan täytäntöön viipymättä ja että osapuolet sitoutuvat ratkaisemaan kaikki kahdenväliset kiistansa rakentavalla tavalla. Neuvosto kehottaa molempia osapuolia pidättymään yksipuolisista ja provokatiivisista toimista, jotka voisivat johtaa jännitteisiin ja väkivaltaan, ja vuoropuhelun kannalta haitallisesta retoriikasta. Neuvosto muistuttaa molempia osapuolia niiden yhteisestä vastuusta rauhan ja vakauden varmistamisessa.
44. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että Serbia on edelleen sitoutunut useiden **alueellisen yhteistyön** aloitteiden toteuttamiseen, ja kannustaa sitä jatkamaan **hyvien naapuruussuhteiden** lujittamista ja vakauden ja sovinnon edistämistä kaikkien alueen kumppanien kanssa.

TURKKI

45. Eurooppa-neuvosto kiinnitti 24. ja 25. kesäkuuta 2021 huomiota siihen, että Euroopan unionilla on strateginen intressi itäisen Välimeren toimintaympäristön vakauteen ja turvallisuuteen sekä yhteistyöhön perustuvan, molempia osapuolia hyödyttävän suhteen kehittämiseen Turkin kanssa. Itäisen Välimeren alueen tilanteen on jatkettava rauhallisena. EU on valmis erinäisillä yhteisen edun mukaisilla aloilla Turkin kanssa vaiheittaisella, oikeasuhteisella ja peruutettavissa olevalla tavalla tehtävään yhteistyöhön niiden jo vahvistettujen edellytysten mukaisesti, jotka Eurooppa-neuvoston jäsenet asettivat 25. maaliskuuta 2021 ja sitä edeltävissä Eurooppa-neuvoston päätelmissä.

Viimeaikaisen jännitteiden lisääntymisen vuoksi neuvosto muistuttaa, että 23. ja 24. kesäkuuta 2022 kokoontunut Eurooppa-neuvosto ilmaisi syvän huolensa Turkin toistuvista toimista ja lausunnoista ja lisäsi, että Turkin on kunnioitettava kaikkien EU:n jäsenvaltioiden suvereniteettia ja alueellista koskemattomuutta. Eurooppa-neuvosto palautti mieleen aiemmat päätelmänsä ja 25. maaliskuuta 2021 antamansa julkilausuman ja totesi, että se odottaa Turkin noudattavan täysimääräisesti kansainvälistä oikeutta, liennyttävän jännitteitä itäisen Välimeren alueellisen vakauden hyväksi ja edistävän hyviä naapuruussuhteita kestäväällä tavalla.

46. Pitäen mielessä kaikki asiaan liittyvät Eurooppa-neuvoston päätelmät, neuvosto on yhä sitoutunut ylläpitämään avointa ja vilpitöntä vuoropuhelua, jolla pyritään vastaamaan yhteisiin haasteisiin ja tekemään yhteistyötä keskeisillä yhteisen edun mukaisilla aloilla, joita ovat esimerkiksi muuttoliike, terrorismintorjunta, kansanterveys, ilmasto ja alueelliset kysymykset. Neuvosto panee merkille EU:n ja Turkin välillä useista näistä kysymyksistä käytävän korkean tason vuoropuhelun jatkumisen.

47. Neuvosto pitää arvossa Turkin jatkuvia ja merkittäviä ponnisteluja lähes neljän miljoonan pakolaisen vastaanottamisessa ja heidän tarpeistaan huolehtimisessa. EU on jatkanut avun antamista oikea-aikaisesti pakolaisille ja heitä vastaanottaneille yhteisöille. Vuonna 2016 annettu **EU:n ja Turkin julkilausuma** tuottaa edelleen tulosta. Neuvosto palauttaa mieleen, että 21. ja 22. lokakuuta 2021 kokoontunut Eurooppa-neuvosto kehotti Turkkia varmistamaan EU:n ja Turkin julkilausuman täysimääräisen ja syrjimättömän täytäntöönpanon myös suhteessa Kyproksen tasavaltaan. Kansainvälisen ja EU:n oikeuden mukainen tehokas rajavalvonta, laittoman maahantulon estäminen ja palautusten uudelleen aloittaminen ovat jatkossakin prioriteettina. EU:n ja Turkin välisen takaisinottosopimuksen täysimääräinen ja tehokas täytäntöönpano ja oikeus- ja sisäasioiden yhteistyö kaikkien EU:n jäsenvaltioiden kanssa on edelleen olennaista. Neuvosto korostaa, että Turkin on noudatettava EU:n viisumipolitiikkaa.
48. Neuvosto toistaa vakavan huolensa **demokratian, oikeusvaltion ja perusoikeuksien** jatkuvasta ja erittäin huolestuttavasta taantumisesta.

Eritystä huolta aiheuttavat edelleen oikeuslaitoksen riippumattomuuden systeeminen puute ja asiaton painostus sekä jatkuvat rajoitukset, pidätykset, vangitsemiset ja muut toimenpiteet, joita kohdistetaan toimittajiin, tutkijoihin, poliittisten puolueiden jäseniin, mukaan lukien parlamentin jäseniin, lakimiehiin, ihmisoikeuspuolustajiin, sosiaalisen median käyttäjiin ja muihin perusoikeuksiaan ja -vapauksiaan käyttäviin henkilöihin. Neuvosto on huolissaan siitä, että äskettäin hyväksytty disinformaatiolaki voi rajoittaa entisestään sananvapautta ja tiedotusvälineiden riippumattomuutta Turkissa.

Neuvosto korostaa, että on tärkeää kunnioittaa vaaliprosessin lainmukaisuutta ja rehellisyyttä erityisesti tilanteessa, jossa useita demokraattisesti valittuja pormestareita on pidätetty, irtisanottu tai vaihdettu ja jossa kohteena ovat oppositiopuolueet ja niiden jäsenet.

Neuvosto kehottaa jälleen Turkia kääntämään kiireellisesti kielteiset kehityssuuntaukset kaikilla näillä aloilla ja puuttumaan uskottavasti useisiin vakaviin puutteisiin, joita on eritelty komission kertomuksessa, Turkin kansainvälisten sitoumusten mukaisesti.

Turkin olisi myös tehostettava yhteistyötään Euroopan neuvoston ja sen asiaankuuluvien elinten ja instituutioiden kanssa ja reagoitava niiden keskeisiin suosituksiin, pantava kokonaisuudessaan täytäntöön Euroopan ihmisoikeussopimus ja muut kansainväliset ihmisoikeussopimukset, joiden sopimusosapuoli Turkki on, sekä pantava täytäntöön kaikki Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen päätökset Euroopan ihmisoikeussopimuksen 46 artiklan mukaisesti. Turkki ei edelleenkään ole pannut täytäntöön Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen tuomioita, mikä herättää vakavia epäilyksiä Turkin sitoutumisesta oikeusvaltioon ja perusoikeuksien kunnioittamiseen sekä sen kansainvälisiin velvoitteisiin.

49. **Taloussuodistusten** osalta neuvosto panee merkille, että maan markkinatalouden toimivuus antaa edelleen aiheutta vakavaan huoleen. Institutionaalisen ja poliittisen koordinoinnin heikkoudet ovat murentaneet viranomaisten toimien uskottavuutta ja vaikuttavuutta, ja epätasapaino on lisääntynyt merkittävästi, mikä on johtanut rahoitusmarkkinoiden epävakauteen, kiihtyvään inflaatioon, liiran arvon alenemiseen ja köyhyyden lisääntymiseen. Säätelyviranomaisten, kuten keskuspankin, riippumattomuus on erityisen tärkeää.

Neuvosto muistuttaa lisäksi, että Turkin on täytettävä **EU:n ja Turkin tulliliiton** täytäntöönpanoa koskevat velvoitteet ja varmistettava, että sitä sovelletaan tosiasiallisesti kaikkiin jäsenvaltioihin. Neuvosto pitää valitettavana Turkin jatkuvaa ja laajamittaista poikkeamista EU:n ja Turkin välisen tulliliiton mukaisista velvoitteistaan ja palauttaa mieleen, että kaupan esteet ja vastaavat toimet, jotka eivät ole tulliliiton mukaisia, olisi poistettava viipymättä.

50. Neuvosto antaa Turkille tunnustusta sen rakentavasta roolista Ukrainan viljanviennin helpottamisessa.
51. Neuvosto pitää kuitenkin erittäin valitettavana, ettei Turkki ole noudattanut EU:n Venäjää vastaan asettamia pakotteita. Neuvosto korostaa odottavansa, että Turkki vauhdittaa ensisijaisena toimenä politiikkansa mukauttamista **EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan** kantoihin ja rajoittaviin toimenpiteisiin. Neuvosto korostaa, että on ensiarvoisen tärkeää estää EU:n Venäjän Ukrainaa vastaan aloittaman hyökkäyssodan johdosta määräämien rajoittavien toimenpiteiden kiertäminen. Tältä osin neuvosto odottaa, että Turkki varmistaa näiden rajoittavien toimenpiteiden täysimääräisen noudattamisen erityisesti ottaen huomioon tuotteiden, myös kaksikäyttötuotteiden, vapaan liikkuvuuden EU:n ja Turkin tulliliiton alueella.

Neuvosto panee erittäin huolestuneena merkille, että Turkin ulkopolitiikka on yhä selkeämmin ristiriidassa EU:n yhteisen ulko- ja turvallisuuspolitiikan mukaisten EU:n prioriteettien kanssa, myös Syyrian, Libyan ja IRINI-operaation osalta. Koska alueellinen rauha ja vakaus on EU:n ja Turkin yhteinen etu, neuvosto odottaa sen mukaisesti Turkin ja kaikkien toimijoiden osallistuvan myönteisesti alueellisten kriisien ratkaisemiseen.

Neuvosto palauttaa mieleen jäsenvaltioiden liittymistä kansainvälisiin organisaatioihin koskevan kantansa.

52. Neuvosto odottaa Turkin jatkossakin sitoutuvan yksiselitteisesti **hyviin naapuruussuhteisiin**, kansainvälisiin sopimuksiin ja kiistojen rauhanomaiseen ratkaisemiseen, tarvittaessa Kansainväliseen tuomioistuimeen turvautuen.

Kuten 11. joulukuuta 2006, 26. kesäkuuta 2018 ja 18. kesäkuuta 2019 annetuissa neuvoston päätelmissä, jotka Eurooppa-neuvosto sittemmin hyväksyi, sekä 21. syyskuuta 2005 annetussa julkilausumassa todetaan, neuvosto kehottaa Turkkiä täyttämään neuvottelukehyksen mukaiset velvoitteensa, kuten velvoitteen panna assosiaatiosopimuksen lisäpöytäkirja täytäntöön täysimääräisesti ja kaikkia jäsenvaltioita kohtaan syrjimättömästi. Neuvosto toistaa, että kaikkien jäsenvaltioiden tunnustaminen on olennaista. Turkin on lopetettava kaikenlainen uhkailu ja kaikki toimet, jotka vahingoittavat hyviä naapuruussuhteita, normalisoitava suhteensa Kyproksen tasavallan kanssa ja kunnioitettava kaikkien EU:n jäsenvaltioiden täysivaltaisuutta niiden aluemerellä ja ilmatilassa samoin kuin kaikkia niiden suvereniteettioikeuksia, kuten muun muassa oikeutta tutkia ja hyödyntää luonnonvaroja, EU:n ja kansainvälisen oikeuden, myös Yhdistyneiden Kansakuntien merioikeusyleissopimuksen, mukaisesti.

53. Kuten aiemmissa Eurooppa-neuvoston päätelmissä on todettu, EU on edelleen täysin sitoutunut **Kyproksen kysymyksen** kokonaisvaltaiseen ratkaisemiseen. Se muistuttaa tältä osin olevan ratkaisevan tärkeää, että Turkki sitoutuu ja osallistuu tällaiseen tämän kysymyksen, myös sen ulkoisten näkökohtien, ratkaisuun YK:n puitteissa poliittisesti yhdenvertaisten kahden yhteisön ja kahden alueen liittovaltion pohjalta YK:n turvallisuusneuvoston kaikkien asiaankuuluvien päätöslauselmien, EU:n perustana olevien periaatteiden sekä unionin säännösten mukaisesti. EU jatkaa prosessin aktiivista tukemista. Neuvosto kehottaa Turkkiä pidättymään YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmien 541 ja 550 vastaisista toimista.

Neuvosto tuomitsee Turkin jatkuvat yksipuoliset YK:n turvallisuusneuvoston päätöslauselmien vastaiset toimet **Varoshan** suhteen ja muistuttaa, että Varoshan asema on tärkeä ja että YK:n turvallisuusneuvoston päätöslausemia, erityisesti päätöslausemia 550, 789 ja 1251, on noudatettava täysimääräisesti. Neuvosto vaatii peruuttamaan välittömästi nämä toimet ja peruuttamaan kaikki Varoshassa lokakuun 2020 jälkeen toteutetut toimet. Neuvosto palauttaa tältä osin mieleen kesäkuussa 2021 kokoontuneen Eurooppa-neuvoston päätelmät.

54. Neuvosto pitää valitettavana, että Turkki jatkaa loitontumistaan Euroopan unionista, ja palauttaa mieleen aikaisemmat päätelmänsä, joissa se toteaa, että Turkin liittymisneuvottelut ovat sen vuoksi tosiasiallisesti pysähdyksissä. Uusien neuvottelulukujen avaamista tai sulkemista ei voida harkita.

POHJOIS-MAKEDONIA

55. Neuvosto palauttaa mieleen 18. heinäkuuta 2022 annetut neuvoston päätelmät ja on tyytyväinen ensimmäisen hallitustenvälisen konferenssin pitämiseen Pohjois-Makedonian kanssa 19. heinäkuuta 2022. Se on selkeä tunnustus Pohjois-Makedonian saavuttamalle edistykselle EU:n uudistusohjelman edistämiseksi sekä konkreettisten ja kestävien tulosten aikaansaamisessa.
56. Neuvosto on myös tyytyväinen siihen, että komissio on jo edistynyt työssään EU:n säännösten analyttisen tarkastelun toteuttamiseksi, ja odottaa prosessin saattamista päätökseen.
57. Lokakuussa 2021 pidettyjen paikallisvaalien jälkeen neuvosto muistuttaa, että **vaalilainsäädäntöä** on tarkasteltava uudelleen kattavasti ja että viranomaisten on tärkeää jatkaa Etyjin/ODIHR:n ja Venetsian komission jäljellä olevien suositusten käsittelyä.

58. Neuvosto on tyytyväinen jonkinasteiseen edistymiseen **perusasioissa** ja erityisesti **oikeusvaltion** alalla, mukaan lukien korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunta, **mutta lisätoimia tarvitaan**. Neuvosto on myös tyytyväinen hallituksen sitoumukseen jatkaa ja nopeuttaa EU:hun liittyvien uudistusten toteuttamista. Näiden rakenteellisten uudistusten kestävyys on pitkän aikavälin prosessi, joka vaatii jatkuvaa sitoutumista niin hallitukselta kuin oppositioltakin. Tältä osin neuvosto kannustaa kaikkia parlamentin puolueita jatkamaan rakentavaa yhteistyötä ja pyrkimään puolueiden väliseen yhteisymmärrykseen, jotta neuvotteluprosessissa tapahtuisi konkreettista edistystä ja nykyinen uudistusvauhti säilyisi. Neuvosto korostaa tarvetta varmistaa päätöksenteon avoimuus, kuulemisprosessien osallistavuus ja tehokas tiedottaminen neuvotteluprosessista.
59. **Oikeuslaitoksen** kohdalla neuvosto pitää myönteisenä sitä, että jonkin verran edistystä on tapahtunut oikeuslaitoksen uudistusstrategian vakaassa täytäntöönpanossa. Tarvitaan jatkuvia toimia oikeuslaitoksen riippumattomuuden, ammattimaisuuden ja puolueettomuuden varmistamiseksi jo saavutetun edistyksen pohjalta. Neuvosto panee merkille jatkuvat ponnistelut korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjumiseksi, myös korkean tason tapauksissa. Neuvosto painottaa olevan tärkeää varmistaa, että oikeuslaitoksen uudistamisstrategiaa koskeva ajan tasalle saatettu toimintasuunnitelma pannaan järjestelmällisesti täytäntöön ja että oikeus- ja syyttäjälaitoksen henkilöstöstrategioiden täytäntöönpanoa vauhditetaan. Neuvosto korostaa, että asianomaisten instituutioiden on tärkeää ottaa huomioon korruption ehkäisemistä koskevan valtiollisen komitean suositukset. Kyseinen komitea on jatkanut ennakoivasti työtään ja käynnistänyt useita tutkimuksia, myös korkean tason virkamiehiä vastaan.
- Neuvosto kehottaa Pohjois-Makedoniaa jatkamaan toimiaan **perusoikeuksien, tiedotusvälineiden vapauden ja sananvapauden** vahvistamiseksi edelleen.
60. Neuvosto toteaa, että **julkishallinnon uudistuksen** alalla on edistytty vain vähän. On edelleen erittäin tärkeää huolehtia siitä, että avoimuuden, ansioiden ja tasapuolisen edustuksen periaatteita noudatetaan.

61. Maa on toteuttanut **tiedustelu- ja turvallisuuspalvelujensa** kattavan uudistuksen. Neuvosto toistaa, että tiedustelupalvelujen parlamentaarisen valvonnan valmiuksia on vahvistettava.
62. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että Pohjois-Makedonia toimii edelleen aktiivisesti ja rakentavasti eri ryhmistä koostuvien **muuttovirtojen** hallinnassa ja tekee tehokasta yhteistyötä naapurimaiden ja EU:n jäsenvaltioiden kanssa. Neuvosto korostaa, että Pohjois-Makedonian on täytettävä sitoumuksensa EU:n viisumipolitiikan noudattamisesta.

Neuvosto on tyytyväinen EU:n ja Pohjois-Makedonian välisen, eurooppalaisen raja- ja merivartioston joukkojen asemaa koskevan sopimuksen allekirjoittamiseen.

63. **Talou uudistusten** osalta neuvosto kannustaa Pohjois-Makedoniaa jatkamaan pyrkimyksiään täyttää EU:n sisämarkkinoiden vaatimukset ja selviytyä kilpailun ja markkinavoimien paineista unionissa.
64. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että vuoden 2021 väestönlaskenta on nyt saatu päätökseen, ja panee merkille sen tulokset.
65. **Hyvät naapuruussuhteet ja alueellinen yhteistyö** ovat edelleen laajentumisprosessin ja vakautus- ja assosiaatioprosessin keskeisiä osatekijöitä. Neuvosto muistuttaa siitä, että on tärkeää saada aikaan konkreettisia tuloksia ja panna täytäntöön vilpittömässä mielessä kahdenväliset sopimukset, kuten Prespan sopimus Kreikan kanssa sekä ystävyyttä, hyvää naapuruutta ja yhteistyötä koskeva sopimus Bulgarian kanssa.
66. Neuvosto kiittää Pohjois-Makedoniaa painokkaasti sen johdonmukaisesta yhteistyöstä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja erityisesti siitä, että se on jatkanut politiikkansa täysipainoista mukauttamista **EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan**, myös EU:n rajoitaviin toimenpiteisiin. Se on vahva osoitus Pohjois-Makedonian strategisesta sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Se on myös tyytyväinen Pohjois-Makedonian jatkuvaan aktiiviseen osallistumiseen **yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan** alan EU-operaatioihin.

ALBANIA

67. Neuvosto on tyytyväinen ensimmäisen hallitustenvälisen konferenssin pitämiseen Albanian kanssa 19. heinäkuuta 2022. Se on selkeä tunnustus Albanian saavuttamalle edistykselle EU:n uudistusohjelman edistämisessä sekä konkreettisten ja kestävien tulosten aikaansaamisessa.
68. Neuvosto on myös tyytyväinen siihen, että komissio on jo edistynyt työssään EU:n säännösten analyttisen tarkastelun toteuttamiseksi, ja odottaa prosessin saattamista päätökseen.
69. Huhtikuussa 2021 pidettyjen **parlamenttivaalien** jälkeen neuvosto korostaa, että viranomaisten on tärkeää jatkaa Etyjin/ODIHR:n jäljellä olevien suositusten käsittelyä. Neuvosto muistuttaa, että osallistava ja rakentava poliittinen vuoropuhelu maassa on edelleen ratkaisevan tärkeää uudistusvauhdin nopeuttamiseksi edelleen. Neuvosto korostaa tarvetta varmistaa päätöksenteon avoimuus, kuulemisprosessien osallistavuus ja tehokas tiedottaminen neuvotteluprosessista.
70. Neuvosto on tyytyväinen Albanian edistymiseen **perusasioissa** ja erityisesti **oikeusvaltion** alalla. Tämän taustalla on erityisesti oikeuslaitoksen kokonaisvaltaisen uudistuksen tasaisesti edennyt täytäntöönpano ja korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan vahvistaminen. Korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan erikoistuneet tuomioistuinrakenteet antoivat useita tärkeitä lopullisia päätöksiä korkea-arvoisista valtion virkamiehistä. Toimia on tehostettava selkeän näytön aikaansaamiseksi korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnassa, myös korkealla tasolla. Lopullisten tuomioiden täytäntöönpano on edelleen olennaisen tärkeää. Toimintasuunnitelman täytäntöönpanoa rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen vastaisen toimintaryhmän suositusten noudattamiseksi on jatkettava.

Neuvosto kehottaa Albaniaa pidättymään veroarmahduslainsäädännön kaltaisista järjestelyistä tai toimenpiteistä, jotka voisivat vaarantaa lainsäädännön mukauttamisen EU:n säännöstöön ja politiikkoihin, mukaan lukien EU:n menettelyt ja toimenpiteet rahanpesun ja terrorismin rahoituksen estämiseksi, tai vaikeuttaa sitä.

71. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että **taustaselvityksiä** on jatkettu tasaiseen tahtiin ja että ne tuottavat konkreettisia tuloksia. Neuvosto pitää myönteisenä sitä, että kaikki puolueet puolsivat laajasti taustaselvityselinten perustuslaillisen toimeksiannon määräaikaista jatkamista, ja kannustaa viranomaisia varmistamaan, että selvitykset saatetaan hallitusti päätökseen mahdollisimman nopeasti. Neuvosto on tyytyväinen korkeimman oikeuden ja perustuslakituomioistuimen toiminnan palauttamiseen.

72. **Perusoikeuksien** osalta neuvosto kehottaa tehostamaan toimia kokonaisvaltaisen maareformin toteuttamiseksi ja omistusoikeuksien vakiinnuttamiseksi avoimella tavalla, kuten järjestämällä kuulemisia kaikkien asiaankuuluvien sidosryhmien kanssa, myös puuttamalla asiakirjaväarennöksiin ja jatkamalla pikaisesti toimia rekisteröinti- ja korvausprosessin edistämiseksi. Nyt kun väestönlaskentalaki on hyväksytty, neuvosto odottaa väestönlaskennan sujuvan täysin avoimesti ja kansainvälisten normien mukaisesti. Neuvosto on myös tyytyväinen vähemmistöjä koskevan sekundaarilainsäädännön hyväksymiseen ja kehottaa Albaniaa ripeästi hyväksymään ja panemaan täytäntöön jäljellä olevat kansallisten vähemmistöjen suojelua koskevaan vuoden 2017 puitelakiin liittyvät säädökset eurooppalaisten normien mukaisesti ja kaikki asiaankuuluvat sidosryhmät osallistaen.

Lisäksi neuvosto kehottaa edelleen Albaniaa edistymään konkreettisesti **sananvapauden** alalla. Neuvosto toistaa, että on tärkeää varmistaa, että medialain muutoksissa noudatetaan Venetsian komission suosituksia ja kansainvälisiä normeja, mikäli parlamentti vielä käsittelee lakia.

73. Neuvosto panee merkille **julkishallinnon** uudistuksessa saavutetun vähäisen edistyksen, ja rohkaisee Albaniaa jatkamaan ponnistelujaan tällä alalla määrätietoisesti. Julkishallinnon sisäistä koordinoitua on parannettava erityisesti politiikan suunnittelu- ja budjetoitintaprosessien integroimiseksi. Uusien virastojen perustamisen on oltava osallistava prosessi, ja niihin olisi sovellettava keskinäistä valvontaa.

74. **Muuttoliikkeen** osalta Albanian oikeudellinen kehys on suurelta osin yhdenmukainen EU:n säännösten kanssa, mutta sitä on päivitettävä. Albanian kansalaisten EU:ssa tekemien perusteettomien turvapaikkahakemusten kokonaismäärä nousi merkittävästi vuonna 2021. Albanian viranomaisten on seurattava tilannetta tiiviisti ja puututtava siihen. Neuvosto korostaa, että Albanian on täytettävä sitoumuksensa noudattaen **EU:n viisumipolitiikkaa**.
75. **Taloussuodistusten** osalta neuvosto kannustaa Albaniaa jatkamaan pyrkimyksiään täyttää EU:n sisämarkkinoiden vaatimukset ja selviytyä kilpailun ja markkinavoimien paineista unionissa.
76. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että Albania jatkaa rakentavasti ja sitoutuneesti **alueellista yhteistyötä**. Neuvosto pitää myönteisenä myös sitä, että Albania jatkoi vuoropuhelua **hyvien naapuruussuhteiden** varmistamiseksi, mikä on edelleen olennaisen tärkeää.
77. Neuvosto kiittää Albaniaa painokkaasti sen johdonmukaisesta yhteistyöstä ulkopoliittisissa kysymyksissä ja erityisesti siitä, että se on jatkanut politiikkansa täysipainoista mukauttamista **EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan**, myös EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin. Se on vahva osoitus Albanian strategisesta sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Se on myös tyytyväinen Albanian jatkuvaan aktiiviseen osallistumiseen **yhteisen turvallisuus- ja puolustuspolitiikan** alan EU-operaatioihin. Neuvosto antaa Albanialle tunnustusta sen aktiivisesta osallistumisesta YK:n turvallisuusneuvoston vaihtuvana jäsenenä sääntöihin perustuvan kansainvälisen järjestyksen edistämiseen ja puolustamiseen.

VAKAUTUS- JA ASSOSIAATIOPROSESSI

BOSNIA JA HERTSEGOVINA

78. Neuvosto suosittaa 23. ja 24. kesäkuuta 2022 annettujen Eurooppa-neuvoston päätelmien mukaisesti sekä komission 12. lokakuuta 2022 antaman tiedonannon pohjalta, että Bosnia ja Hertsegovinalle myönnetään ehdokasmaan asema edellyttäen, että Eurooppa-neuvosto vahvistaa asian, ja että komission suosituksessa yksilöidyt toimet toteutetaan oikeusvaltioperiaatteen, korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden torjunnan, muuttoliikkeen hallinnan ja perusoikeuksien vahvistamiseksi. Neuvosto odottaa joulukuussa kokoontuvan Eurooppa-neuvoston vahvistavan tämän päätöksen. Nykyisessä geopoliittisessa tilanteessa neuvosto korostaa, että maan on kiireellisesti edistytävä EU:hun liittymisprosessissa erityisesti panemalla täytäntöön kaikki 14 tärkeintä prioriteettia, jotka on yksilöity Bosnia ja Hertsegovinan EU-jäsenyyshakemusta koskevassa komission lausunnossa ja jotka neuvosto hyväksyi vuonna 2019. Niiden täyttäminen on edellytyksenä liittymisneuvottelujen aloittamiselle. Neuvosto kehottaa myös kaikkia Bosnia ja Hertsegovinan poliittisia johtajia panemaan nopeasti täytäntöön 12. kesäkuuta 2022 aikaansaadussa sopimuksessa esitetyt sitoumukset ja saattamaan pikaisesti päätökseen perustuslaki- ja vaaliuudistuksen keskeisten prioriteettien mukaisesti.
79. Neuvosto on tyytyväinen Bosnia ja Hertsegovinassa 2. lokakuuta 2022 pidettyihin **parlamenttivaaleihin**. Etyjin ja sen demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimiston (ODIHR) vaalitarkkailuvaltuuskunnan alustavien havaintojen ja päätelmien mukaan vaaleissa vallitsi yleisesti ottaen kilpailuasetelma ja ne oli hyvin järjestetty, mutta niitä leimasi kansalaisten epäluottamus julkisia instituutioita kohtaan ja etnistä vastakkainasettelua edistävä retoriikka. Yksi komission lausunnossa esitetyistä tärkeimmistä prioriteeteista on sen varmistaminen, että vaalit järjestetään eurooppalaisten normien mukaisesti. EU odottaa, että valtion, entiteettien ja kantonien tasolla perustetaan nopeasti toimivat lainsäädäntöelimet ja hallitukset, jotta voidaan keskittyä EU-jäsenyyden edellyttämiin uudistuksiin.
80. Neuvosto toistaa jälleen varauksettoman sitoutumisensa Bosnia ja Hertsegovinan lähentymiseen EU:hun yhtenä, yhtenäisenä ja täysivaltaisena maana.

81. Neuvosto kehottaa kaikkia Bosnia ja Hertsegovinan poliittisia toimijoita pidättymään ja luopumaan provokatiivisesta ja vastakkainasettelua aiheuttavasta retoriikasta ja toimista, mukaan lukien maan suvereniteetin, yhtenäisyyden ja alueellisen koskemattomuuden kyseenalaistaminen, sekä lopettamaan tuomittujen sotarikollisten ihannoinnin ja edistämään aktiivisesti sovintoa.
82. Neuvosto panee huolestuneena merkille yleisesti ottaen vähäisen edistymisen **uudistuksissa**, mutta on tyytyväinen viimeaikaisiin toimiin, joita ovat muun muassa seuraavat: julkisia hankintoja koskevan lain muutosten hyväksyminen, julkista varainhoitoa koskevan kattavan strategian hyväksyminen kaikilla hallinnon tasoilla, neljän puuttuvan tuomarin nimittäminen liittovaltion perustuslakituomioistuimeen, useiden sopimusten ratifiointi, mukaan lukien Horisontti Eurooppa- ja Luova Eurooppa -ohjelmista ja Euroopan unionin pelastuspalvelumekanismista, sekä edistyminen Europolin kanssa tehtävän yhteistyön toteuttamisessa ja terrorisminvastaisen strategian hyväksyminen.
83. Ottaen huomioon Daytonin rauhansopimuksella vahvistetut institutionaaliset mekanismit Bosnia ja Hertsegovinan on toteutettava lisää perustuslaki- ja vaaliuudistuksia kaikkien kansalaisten yhdenvertaisuuden ja syrjimättömyyden varmistamiseksi, erityisesti panemalla täytäntöön Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen asiassa Sejdić-Finci linjaaman oikeuskäytännön. Neuvosto kehottaa jälleen toteuttamaan aidon vuoropuhelun avulla ja eurooppalaisten normien mukaisesti osallistavan ja rajatun perustuslaki- ja vaaliuudistusprosessin, jolla poistetaan vaaliprosessista kaikenlainen eriarvoisuus ja syrjintä. Neuvosto korostaa, että mitään sellaisia lainsäädännöllisiä tai poliittisia toimia ei pitäisi toteuttaa, jotka tekisivät asiassa Sejdić-Finci annetun tuomion ja Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen vastaavissa asioissa antamien tuomioiden täytäntöönpanosta haasteellisempaa tai jotka syventäisivät erimielisyyksiä entisestään.
84. Neuvosto on huolissaan vähäisestä edistymisestä ja kannustaa edelleen Bosnia ja Hertsegovinaa käsittelemään uudistuksia, joilla pyritään parantamaan maan oikeudellista ja institutionaalista kehystä EU:n jäsenyyden vaatimusten täyttämiseksi, mukaan lukien laatimalla ja hyväksymällä EU:n säännösten käyttöönottoa koskeva kansallinen ohjelma.

85. Neuvosto pitää myönteisenä julkisia hankintoja koskevia lainsäädäntömuutoksia, mutta ilmaisee huolensa siitä, ettei lausunnon tärkeimpiin prioriteetteihin ja oikeusvaltioperiaatetta käsittelevän asiantuntijaraportin tuloksiin reagoimisessa ole edistytty. Neuvosto korostaa, että viranomaisten on vahvistettava **oikeusvaltiota** ja toteutettava päättäväisiä toimia tehostaakseen korruption ja järjestäytyneen rikollisuuden ehkäisemistä ja torjuntaa. Tähän päämäärään pääsemiseksi neuvosto kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa hyväksymään lahjomattomuuteen liittyvät muutokset lakiin korkean tason tuomari- ja syyttäjäneuvostosta ja mukauttamaan eturistiriitoja koskevan lainsäädäntönsä eurooppalaisiin normeihin. Neuvosto muistuttaa myös, että Bosnia ja Hertsegovinan on hyväksyttävä uusi laki korkeasta tuomari- ja syyttäjäneuvostosta ja laki Bosnia ja Hertsegovinan tuomioistuimista. Perustuslakituomioistuimen päätöksiä on noudatettava täysimääräisesti.
86. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että **perusoikeuksia** koskeva lainsäädäntö- ja institutionaalinen kehys on suurelta osin olemassa ja että romanien sosiaalista osallisuutta ja hlbt-henkilöiden oikeuksia koskevia toimintasuunnitelmia on hyväksytty. Se kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa tehostamaan merkittävästi ihmisoikeuksiin, sukupuolten tasa-arvoon ja syrjimättömyyteen liittyviä uudistustoimia erityisesti perustamalla kansallinen kidutuksen ja pahoinpitelyn ennaltaehkäisymekanismi.
87. Neuvosto pitää valitettavana, että **sananvapauden ja tiedotusvälineiden vapauden** ja toimittajien turvallisuuden alalla ei ole edistytty, ja kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa varmistamaan asianmukaiset oikeudelliset jatkotoimet toimittajiin ja media-alan työntekijöihin kohdistuneiden uhkausten ja väkivallan osalta.
88. Neuvosto odottaa Bosnia ja Hertsegovinan toteuttavan **julkishallinnon uudistuksen** keskeiset vaiheet varmistamalla ammattimainen ja epäpoliittinen virkamieskunta ja koordinoitu maanlaajuinen lähestymistapa politiikantekoon.
89. Neuvosto on tyytyväinen myönteisiin toimiin, joita on toteutettu **muuttoliikkeen** hallinnan ja koordinoinnin sekä turvapaikkajärjestelmän parantamiseksi, ja kannustaa Bosnia ja Hertsegovinaa jatkamaan päättäväistä työtä muuttoliikkeen aiheuttamiin haasteisiin vastaamiseksi. Tässä yhteydessä neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että ministerineuvosto hyväksyi rajavalvontaa koskevan lainsäädäntöehdotuksen, ja kannustaa Bosnia ja Hertsegovinaa hyväksymään muuttoliikettä koskevan strategian ja toimintasuunnitelman, mukauttamaan lainsäädäntönsä paremmin EU:n viisumipolitiikkaan sekä vahvistamaan rajaturvallisuutta ja tekemään Frontexin asemaa koskevan sopimuksen EU:n kanssa.

90. **Taloussuudistusten** osalta neuvosto on huolissaan siitä, että maa on vasta toimivan markkinatalouden perustamisen alkuvaiheessa ja sillä ei ole vielä valmiuksia selvittää EU:n kilpailupaineista ja markkinavoimista. Neuvosto muistuttaa, että vakautus- ja assosiaatiosopimuksen noudattaminen ja vakautus- ja assosiaatioelinten säännölliset kokoukset on varmistettava.
91. Neuvosto kannustaa Bosnia ja Hertsegovinaa jatkossakin edistämään aktiivisesti **alueellista yhteistyötä ja hyviä naapuruussuhteita**.
92. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että Bosnia ja Hertsegovina on edistynyt merkittävästi lainsäädäntönsä mukauttamisessa **EU:n yhteiseen ulko- ja turvallisuuspolitiikkaan**, mikä on osoitus maan sitoutumisesta EU-jäsenyyteen. Neuvosto kehottaa Bosnia ja Hertsegovinaa nopeuttamaan edelleen lainsäädäntönsä mukauttamista ja varmistamaan rajoittavien toimenpiteiden täysimääräisen täytäntöönpanon.
93. Neuvosto on tyytyväinen EUFOR Althea -operaation toimeksiannon jatkamiseen. EUFOR Althea tukee edelleen Bosnia ja Hertsegovinan viranomaisia turvallisen ja vakaan ympäristön ylläpitämisessä kaikille kansalaisille.
94. Neuvosto toistaa, että kansainvälisten toimijoiden on tärkeää jatkaa yhteistyötä, ja ilmaisee tukensa korkean edustajan ja hänen toimistonsa tehtävälle 5+2-asialistan toteuttamisessa.

KOSOVO

95. Neuvosto on tyytyväinen Kosovon jatkuvaan sitoutumiseen edetä kohti EU-jäsenyyttä ja toistaa, että on tärkeää jatkaa EU:n ja Kosovon välisen **vakautus- ja assosiaatiosopimuksen** täytäntöönpanoa.
96. Neuvosto pitää myönteisenä jatkuvaa edistymistä demokratian ja oikeusvaltion vahvistamisessa, yleisessä oikeudenkäytössä, korruption vastaisissa toimissa, terrorismin torjunnassa ja väkivaltaisten ääriliikkeiden ehkäisemisessä. Se kehottaa Kosovoa tehostamaan edelleen järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaa. Oikeuslaitoksen alalla neuvosto kehottaa Kosovoa parantamaan oikeusjärjestelmän loukkaamattomuuden, riippumattomuuden ja tehokkuuden turvaamiseen tarkoitettujen nykyisten välineiden täytäntöönpanoa, myös tekemällä asianmukaisia lainsäädäntömuutoksia, ja pitää myönteisenä hallituksen sitoumusta noudattaa Venetsian komission suosituksia ja tehdä yhteistyötä EU:n kanssa. Kosovon olisi jatkettava julkishallinnon uudistamista ja tehostettava toimia ammattimaisen, vastuullisen ja kansalaislähtöisen virkamieskunnan perustamiseksi eurooppalaisten ja kansainvälisten normien mukaisesti.
97. Neuvosto kehottaa Kosovoa korjaamaan toistuvat puutteet **vaaliprosessissa** ja panemaan täytäntöön EU:n vaalitarkkailuvaltuuskuntien suositukset ennen seuraavia vaaleja, jotka on määrä järjestää vuonna 2025. Tässä yhteydessä neuvosto panee tyytyväisenä merkille kansalliskokouksen perustaman tilapäisen monipuoluekomitean, joka työstää näitä uudistuksia. Neuvosto kannustaa kaikkia poliittisia puolueita tekemään yhteistyötä kansalliskokouksen lainsäädäntöroolin ja sen valvontaroolin vahvistamiseksi edelleen sekä asettamaan etusijalle keskeisen lainsäädännön, erityisesti EU:hun liittyvät uudistukset, joille olisi pyrittävä saamaan tuki koko puoluekentästä.
98. Neuvosto panee tyytyväisenä merkille, että Kosovo tuomitsee jyrkästi Venäjän Ukrainaa vastaan käymän hyökkäyssodan ja että Kosovolla on selkeä geostrateginen suuntautuminen ja se on vapaaehtoisesti mukautunut erityisesti Venäjää ja Valko-Venäjää koskeviin EU:n rajoittaviin toimenpiteisiin ja jatkanut niiden täytäntöönpanoa.

99. Neuvosto panee merkille, että Kosovon **talous** on elpynyt voimakkaasti pandemian jälkeen, mutta vuoden 2022 kasvunäkymät ovat heikentyneet. Tämänhetkiset maailmantalouden haasteet korostavat tarvetta puuttua jatkossakin pitkäaikaisiin rakenteellisiin ongelmiin, jotka liittyvät erityisesti energiavarmuuteen ja myös vähäiseen talouden monipuolistamiseen, riippuvuuteen ulkoisista rahoitusvirroista ja laajalle levinneeseen epäviralliseen talouteen sekä oikeusvaltioon liittyviin haasteisiin, kuten korrupioon.
100. Neuvosto kehottaa Kosovoa hyväksymään pikaisesti kunnianhimoisen ja tulevaisuuteen suuntautuvan energiastrategian ja lisäämään uusiutuvien energialähteiden osuutta energialähteiden yhdistelmässään. Tarvitaan jatkuvia toimia toimitusvarmuuden varmistamiseksi, energialähteiden monipuolistamiseksi, energian sisämarkkinoiden toiminnan parantamiseksi sekä energiaverkkojen ja energiatehokkuuden kehittämiseksi.
101. Neuvosto tukee **viisumivapauden** myöntämistä Kosovolle ja tunnustaa sen merkityksen Kosovon kansalaisille. Neuvosto odottaa nopeita ja tuloksekkaita neuvotteluja Euroopan parlamentin kanssa asetukseen (EU) 2018/1806 tarvittavista muutoksista.
102. Neuvosto kannustaa Kosovoa toteuttamaan lisätoimia **perusoikeuksia** koskevan lainsäädäntökehyksen panemiseksi täysin täytäntöön eurooppalaisten normien mukaisesti ja parantamaan koordinoitua ja valvontaa. Lisätoimia tarvitaan etenkin kulttuuri- ja uskonnollisen perinnön täyden suojelun varmistamiseksi, vähemmistöyhteisöihin kuuluvien henkilöiden, kuten romanien ja aškaalien, sekä kotiseudultaan siirtymään joutuneiden ja hlbtihenkilöiden oikeuksien suojelemiseksi sekä sukupuolten tasa-arvon toteutumiseksi käytännössä. Olemassa olevia ihmisoikeusmekanismeja on vahvistettava entisestään.

103. Neuvosto on tyytyväinen siihen, että EU:n tuella käytävää **vuoropuhelua** on jatkettu, ja se antaa kiitosta korkealle edustajalle ja Belgradin ja Pristinan välistä vuoropuhelua ja muita Länsi-Balkanin alueellisia kysymyksiä varten nimitetylle EU:n erityisedustajalle näiden sitoutuneisuudesta. Neuvosto odottaa Kosovon osallistuvan EU:n tuella käytävään vuoropuheluun vilpittömässä mielessä ja kompromissihengessä, jotta saadaan viipymättä aikaan kokonaisvaltainen oikeudellisesti velvoittava sopimus Serbian kanssa suhteiden normalisoinnista kansainvälisen oikeuden ja EU:n säännösten mukaisesti. Tässä sopimuksessa olisi käsiteltävä kaikkia avoinna olevia kysymyksiä ja edistettävä alueellista vakautta. Tämä on ratkaisevan tärkeää, jotta Kosovo ja Serbia voisivat kumpikin edetä kohti EU-jäsenyyttä. Neuvosto toistaa odottavansa vahvasti, että kaikkia aiempia sopimuksia noudatetaan täysimääräisesti ja ne pannaan täytäntöön viipymättä ja että osapuolet sitoutuvat ratkaisemaan kaikki kahdenväliset kiistansa rakentavalla tavalla. Neuvosto kehottaa molempia osapuolia pidättymään yksipuolisista ja provokatiivisista toimista, jotka voisivat johtaa jännitteisiin ja väkivaltaan, ja vuoropuhelun kannalta haitallisesta retoriikasta. Neuvosto muistuttaa molempia osapuolia niiden yhteisestä vastuusta rauhan ja vakauden varmistamisessa.
104. Neuvosto toistaa pitävänsä tärkeänä ja tukevansa Kosovon tuomioistuimen erityisjaostojen ja erityissyöttäjän viraston työtä. Kosovo on osoittautunut tärkeällä tavalla sitoutumisensa oikeusvaltioon ja rankaisemattomuuden lopettamiseen tekemällä jatkuvaa täysipainoista yhteistyötä, jotta mainitut jaostot ja virasto voivat hoitaa tehtävänsä.
105. Neuvosto kannustaa Kosovoa kehittämään siirtymäkauden oikeusjärjestelyjä koskevan strategian, joka sisältää kattavan toimintatavan maan menneisyyden käsittelemiseksi. Neuvosto kiinnittää huomiota siihen, että sisäisessä vuoropuhelussa on tapahduttava edistystä.
106. Neuvosto toteaa, että Kosovo on tärkeää tehdä tiivistä yhteistyötä **EULEX**-operaation ja muiden asiaankuuluvien kansainvälisten toimijoiden kanssa.
107. Neuvosto muistuttaa, että alueellinen yhteistyö ja **hyvät naapuruussuhteet** ovat tärkeitä, ja kehottaa Kosovoa osallistumaan aktiivisesti ja rakentavasti **alueellisen yhteistyön** toimiin.